

5-6 SINFDADA MUSIQA O‘QITISHNING VAZIFALARI VA MAZMUNI

Axmedov Baxodirxon Sayfiddinovich

Namangan davlat pedagogika instituti katta o‘qituvchisi

e-mail: bahodirxonaxmedov184@gmail.com

Bahromova Muhayyo

Musiqa ta’limi yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ta’lim jarayonida 5-sinf o‘quvchilar – o‘zbek xalq cholg‘u orkestri, xor san’ati simfonik orkestr, vokal-simfonik asarlar, sahnaviy musiqa asarlari, raqs san’ati, musiqali drama va komediyalar, opera san’ati, o‘zbek musiqasida opera janri haqidagi bilimlarga ega bo‘lishi maqsadga muvofiqdir. Umuman olganda, musiqa savodi darsining ko‘proq ta’limiy funktsiyasini bajarmog‘i lozim.

Tayanch iboralar: orkestr, xor san’ati simfonik orkestr, vokal-simfonik asarlar, sahnaviy musiqa asarlar, raqs san’ati, musiqali drama va komediyalar, opera san’ati.

Kirish: 5-sinfda tayanch-ta’lim bosqichi boshlanadi. Ovoz diapazoni (Do¹ - Mi²) ma’lum miqdorda rivojlangan bo‘ladi. 5-sinf o‘quvchilarning quyi sinflarda olgan vokal-xor malakalari takomillashadi, bu malakalar ashulaning to‘g‘ri va ta’sirli aytilishini ta’minlaydi, bolalar ovozining yaxshilanishiga va parvarish qilinishiga yordam beradi. Vokal-xor mashqlari sifatida xalq quyi va qo‘shiqlaridan parchalar kuylash va shu vosita bilan milliy musiqa ohanglari xususiyatlarini bolalar xissiyotiga singdirib borish maqsadga muvofiqdir.

Asosiy qism: O‘qituvchi o‘zi qo‘shiqni ifodali qilib kuylab berishi va o‘quvchilarni musiqiy o‘quv qobiliyatlarini o‘stirish kerak:

1. Sof unisonga erishishi
2. Musiqiy jumlaning boshidan oxirigacha to‘la idrok etishi,
3. Notaga qarab qobiliyatiga ega bo‘lishi kerak.

Ikki ovozlik qo‘shiqlarni kuylash uchun, kichik kanonlardan boshlab kattaroq xajmdagi jo‘rsiz (akapella) asarlarga o‘tish, o‘quvchilarni bir-birini diqqat bilan eshitib, kuylash qobiliyatlarini o‘stiradi. Ikki ovozli qo‘shiqlarni tanlaganda, ikki ovozli elementi bor, kichik xajmdagi asarlar maqsadga muvofiqdir. Har qaysi ovozning ohangi aniq ravshan, mustaqil bo‘lishi kerak. Pastki ovoz quyi shirali, xushohang, yaxshi esda qoladigan bo‘lishi ayniqsa muhimdir. Ovoz partiyalarining diapazoni, seksta septima oktavalardan xajmidan oshmaydigan qo‘shiqlar aytishga ayniqsa qulaydir.

Qo‘shiqlar o‘rtacha tempda yozilgan bo‘lishi kuylash uchun foydali va oson. Ikki ovozli qo‘shiqlarni ohanglari imitatsiya jihatidan shakli yengil va oson

bo‘lishi kerak. O‘zbek xalq qo‘shiqlarni o‘qituvchi ikki ovozlik qilib, qayta ishlab o‘rgatishi o‘quvchilarni talaffuzi intonatsiyasi va xotirasini rivojlantiradi. Ikki ovozlikni kuylashda, bir ovoz cho‘zib, ikkinchi ovoz harakatlashishi ham, bolalarni eshitish qobiliyatlarini o‘stiradi. Keyinchalik esa, ovozlarni parallel bir tomonga yo‘nalishi, ovozlarni qarama-qarshi yo‘nalishi va har xil murakkabroq holatida ham kuylash mumkin bo‘ladi. Musiqa darsida ikki ovozda kuylash uchun bolalar ovozi diskant va altga bo‘lish shart emas, balki taxminiy bo‘lishi ham mumkin. Chunki ikkinchi, uchinchi ovozni kuylaganda bolalarni musiqa o‘quvi ko‘proq o‘sadi. Shuning uchun ovozlarni galma-gal almashtirib kuylatish lozim. Buning uchun albalta dastlab, sof unisonga erishiladi. So‘ngra, ikki ovozli asarlarga o‘tiladi. Beshinchi sinf bolalarning ovozlari yangroq ovoz apparatlari shakllangan, ko‘nikma va malaka ega bo‘lganligi sababli ikki ovozli qo‘shiqlarni o‘rgatish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ta’lim jarayonida 5-sinf o‘quvchilar – o‘zbek xalq cholg‘u orkestri, xor san’ati simfonik orkestr, vokal-simfonik asarlar, sahnaviy musiqa asarlari, raqs san’ati, musiqali drama va komediyalar, opera san’ati, o‘zbek musiqasida opera janri haqidagi bilimlarga ega bo‘lishi maqsadga muvofiqdir. Umuman olganda, musiqa savodi darsining ko‘proq ta’limiy funktsiyasini bajarmog‘i lozim. Shuning uchun musiqa savodiga doir beriladigan har bir yangi atama, tushuncha yoki nazariy element musiqa faoliyatining barcha turlari amaliyotida qo‘llanib, o‘quvchining musiqiy bilim doirasini boyitib borishi lozim. Bu esa o‘quvchining musiqiy savodxonligi tarkib topishida asosiy ro‘l o‘ynaydi.

Beshinchi sinfda musiqa darslarini yil mavzusi: «Kompozitorlik musiqa janri»

I-chorak: «O‘zbek xalq cholg‘ulari orkestri. Xor san’ati»

II-chorak: «Simfonik orkestr. Musiqada vokal-simfonik janrlari»

III-chorak: «Sahnaviy musiqa asarlari. Balet va raqs san’ati. Musiqali drama va komediya»

IV-chorak: «Opera san’ati. O‘zbek musiqasi opera janri»

Beshinchi sinfda darsning asosiy maqsadi, o‘quvchilarni boshlang‘ich sinflarda olgan bilimlarini va tayyorgarlik darajasini aniqlab, musiqa mashg‘ulotlariga, to‘garak ishlariga qiziqtirishdan iborat.

Yuqoridagilardan ko‘rinib turibdiki, har bir darsga kompleks yondashish bilangina yangi dastur talablariga muvofiq dars o‘tish mumkin bo‘ladi. Unda dasturda joriy etilgan har bir musiqa va mazmuni chorak mavzusidan kelib chiqishi va unga bo‘ysunishi bilangina erishish mumkin bo‘ladi. Demak, darsda amal qilinadigan musiqa faoliyatlaridan birortasi ham sun’iy tarzda darsning mustaqil elementi yoki qismi bo‘lib qolishi mumkin emas.

6-sinflarda o‘quvchilarda o‘spirinlik davri boshlanib, ular tabiat va hayot qonunlariga jiddiy qiziqadilar. Bu davrda o‘qituvchi ularga jiddiy va mehribon munosabatda bo‘lish, do‘stona suhbatlashishi talab etiladi.

1. Darsning barcha faoliyatlari vositasida doimiy ravishda o‘quvchilarning musiqaviy iqtidorini rivojlantirib borish.
2. Vokal - xor malakalarini rivojlantirib, yakka jamoa bo‘lib kuylash, ikki ovoqli kuylashga o‘rgatish.
3. Musiqa idrokini rivojlantirish va asarlarni tuzilishi, shakli, ladi, mualliflari, tempi haqida fikr yuritishga o‘rgatish va estetik zavqlanish vositasida xotirasi, nutqi, dunyoqarashini o‘stirish.
4. Musiqa savodidan, oddiy musiqa terminlarini va atamalarini mohiyatini musiqa amaliyotida bilish va har bir musiqa asarida kuylab borish.

Quyidagi diapazondagi bir va ikki ovoqli ashulalarni aytish:

Birinchi ovoz Do¹ Mi ² (Fa ²), ikkinchi ovoz Si kich (Lya kich) Do²(Re ²) musiqa o‘quvini o‘stirish, ovozni parvarish qilish va vokal-xor malakalari hosil etishda maxsus vokal mashqlari, ya’ni uch tovushli, past bosqich yoki yuqori bosqichdagi tovushlar orasida va uning kvinta yoki oktava miqyosidagi qismlarida ashula aytib, bir ovozda asosan, yallalar yoki qoshiqlardan parchalar aytib, «Ovozni maromga solish» katta ahamiyatga egadir. Notaga qarab ashula aytish malakasi ham shu xilda mashq qilish yo‘li bilan hosil etiladi. Bu xildagi mashqlar uchun har darsda 3-6 minut vaqt ajratiladi. O‘quvchilarni musiqadan savodli qilish xorda ashula aytish bilan mustahkam bog‘langan. Musiqadan savodli qilish vazifasi bolalarning musiqa o‘quvchini o‘stirish asosida ularga ashulaning musiqiy ohangni anglash va tushunishni, ashula so‘zlarini to‘g‘ri aytishni o‘rgatishdir. Musiqa sohasida berilgan barcha nazariy ma’lumotlar notaga qarab ashula aytish va mashq qilish jarayonida mustahkamlanadi.

Xulosa : Har bir xalqning o‘z milliy san’ati mavjudligi, musiqa har bir tarixiy davrning badiiy aksi ekanligi haqida bolalarga aniq tushuncha hosil qilishi lozim. Shu asosda o‘zbek musiqasining qisqa tarixi cholg‘u asboblari va o‘zbek xalq musiqa janrlari, maqomlari mumtoz qo‘shiqlari zamonaviy qo‘shiqlarini taqqoslab ko‘rsatish mumkin.

Masalan: «Shoshmaqom», tojik va o‘zbek xalqlarining azaliy birodarlik ramzi ekanligi, ularning ko‘p cholg‘u asboblari bir xilda ekanligi va boshqa xalqlar foydalanishi mumkinligi haqida, xalq musiqasi asosida yaratilgan kompozitorlik asarlar va zamonaviy musiqa bilan tanishtirib taqqoslash lozim.

Musiqa savoddidan o‘lchovlar, ladlar ton va yarim ton, alteratsiya belgilari, dinamik belgilari, intervallar, reprizalar bilan tanishtirib musiqiy asarlarni tahlil qilish yaxshi natija beradi. Yangi dastur asosida mavzusi chorak mavzusi va dars mavzusi bir-biri bilan bog‘lanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Akhmedov, B. (2023). The first formation processes of uzbek vocal performance. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 2(8), 126-128.
2. Sayfiddinovich, A. B. (2025). Dirijorlik fani haqida. *Research Focus*, 4(Special Issue 3), 222-233.
3. Sayfiddinovich, A. B. (2025, December). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqa jo'rlash faoliyatini shakllantirish. In *Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus* (Vol. 1, No. 1, pp. 584-587)..
4. Akhmedov, B. (2026, February). Development of students' musical abilities on the basis of integrative activities in music classes. In *International Conference on Science, Education & Law* (Vol. 2, No. 2, pp. 120-123).
5. Akhmedov, B. (2026, February). The role of music in the formation of personality. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 72-76).
6. Akhmedov, B. (2026, February). Technical and expressive aspects of the conducting apparatus. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 68-71).
7. Ahmedov, B. S. (2026). Umumta'lim maktablari musiqa darslarida musiqa tinglash jarayonining metodik asoslari. *Science and Education*, 7(2), 182-187.
8. Sayfiddinovich, A. B. (2025, December). Yettinchi sinfda musiqa o'qitishning vazifalari va mazmuni. In *Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus* (Vol. 1, No. 1, pp. 525-531).
9. Botirkhanovich, S. B. (2024). The Structure of Kashkar Rubab, And Methods of Their Execution. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 5(1), 19-22.
10. Shokirkhonov, B. (2026, February). DEVELOPMENT OF STUDENTS' PERFORMING AND MUSICAL ABILITIES THROUGH INSTRUMENTS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 77-79).
11. Botirxonovich, S. B. (2025). MUSIQA NAZARIYASI FANIDAN TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISH METODIKASI. *FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities.*, 13(7), 139-150.
12. Toshmatov, G. U. O. (2026). Musiqa ta'limi jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. *Science and Education*, 7(2), 195-201.
13. Тошматов, Г., & Турдалиева, О. (2023). ТАЛАБАЛАРНИ МУСТАҚИЛ ИШЛАШГА ҚИЗИҚТИРИШ ОМИЛЛАРИ. Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований, 3(6), 162-166.
14. Olimjonovich, T. G., & Komiljanovna, D. G. (2022). The Importance of the Festival "East Songs" in the Introduction and Development of National Classical Music of the Peoples of the East. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 3(6), 195-199.
15. Abduraimov, S. (2024). METHODS OF USING PRACTICAL METHODS IN MUSIC CULTURE LESSONS IN HIGH SCHOOLS. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 3(6), 22-25.
16. Abduraimov, S. Z. (2024). MUSIQA TO 'GARAHLARI ASOSIDA O'QUVCHILARDA MILLIY RUHIYAT TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 44-51.

17. Erdonov, S. B., Maxmudov, A. V., Abduraimov, O. S., Allamurotov, A. L., Mavlanov, B. J., & Mamatkasimov, O. T. (2023). On Reserves of *Hippophae rhamnoides* L. Fruit on the Territory of the Zarafshan National Nature Park of Uzbekistan. *American Journal of Plant Sciences*, 14, 946-954.
18. Asrakulova, A. (2025). ECONOMIC VIEWS OF ABU NASR FORABI. *Инновационные исследования в науке*, 4(2), 65-68.
19. Nabievna, A. A. (2025). ECONOMIC THOUGHTS OF YUSUF KHOS KHOJIB. *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 3(2), 212-214.
20. Asrakulova, A. (2025, February). HISTORICAL-PHILOSOPHICAL AND PUBLIC ADMINISTRATION ISSUES IN NIZAMULMULK'S "SIYOSATNOMA". In *Международная конференция академических наук* (Vol. 4, No. 2, pp. 85-88).
21. Jurayeva, G. (2025). TALABALARNING O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARIDA IJROCHILIK MAHORATLARINI OSHIRISHDA USTOZ-SHOGIRD AN'ANALARINING O'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 535538.
22. Jurayeva, G. (2024). MUSIQA FANIDA XALQ CHOLG'ULARINI O'RGATISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Universal Science Perspectives International Scientific Practical Journal*, 1(1).
23. Jo'Rayeva, G. Z. Q. (2026). STEM yondashuvi asosida musiqa nazariyasi ta'limini rivojlantirish yo'llari. *Science and Education*, 7(2), 169-174.
24. Akhmedov, B. (2026, February). THE ROLE OF MUSIC IN THE FORMATION OF PERSONALITY. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 72-76).
25. Akhmedov, B. (2026, February). TECHNICAL AND EXPRESSIVE ASPECTS OF THE CONDUCTING APPARATUS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 68-71).
26. Ahmedov, B. S. (2026). Umumta'lim maktablari musiqa darslarida musiqa tinglash jarayonining metodik asoslari. *Science and Education*, 7(2), 182-187.
27. Tajiboyev, E. (2025). O 'ZBEK MILLIY QADRIYATLARINING TARIXIY MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O 'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3).
28. Tajiboev, E. (2025). ORGANIZATION OF AN OUT-OF-CLASS MUSIC CLUB IN COMPREHENSIVE SECONDARY SCHOOLS. *Развитие и инновации в науке*, 4(2), 13-16
29. Tajiboyev, E. M. (2026). Scientific and pedagogical foundations of developing the skills of listening to national music in higher education system. *Science and Education*, 7(1), 1038-1043.
30. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). O 'quvchilarning STEAM ta'lim texnologiyalarini qo 'llash asosida muammolarni yechish ko 'nikmalarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 157-161.
31. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqiy mashg 'ulotlar orqali talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(3), 388-391.
32. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqa ta'limida STEM texnologiyalari va milliy musiqa integratsiyasi. *Science and Education*, 7(3), 392-395.
33. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi yo 'nalishi talabalarida ritmik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari. *Science and Education*, 7(1), 960-965.

34. Odilova, G. (2025). MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA BOLALAR BILAN ISHLASHDA MULOQOT TEXNOLOGIYASIDA. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 367-370.
35. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi orqali bolaga emotsional yondashish tendensiyalari. *Science and Education*, 7(2), 162-168.
36. Gaziyeu, J. J. (2021). STYLISTIC FEATURES OF THE WORK OF FRANZ JOSEPH HAYDN. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 215-217).
37. JURAKHONOVICH, G. J., & KARIMBERDIEVICH, R. K. Renewing the System of the Country and the Role and Significance of Art and Culture in Today's New Level of Modernization in Our Life. *JournalNX*, 6(05), 7-9.
38. Joraxanovich, G. J. (2025). XIX ASR OHIRI XX ASR BOSHLARIDA YEVROPADA MUSIQA PSIXOLOGIYASI RIVOJLANISHI. *Научный Импульс*, 4(37), 157-161.
39. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025, December). RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA PEDAGOGIKA YO 'NALISHI TALABALARI KREATIV FIKRLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATION METODIKASI. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 1156-1159).
40. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025). MUSIQA TA'LIMINI BARCHA TALABALAR UCHUN INKLYUZIV TARTIBDA TASHKIL ETISH. "Iqtidorli talabalar ilmiy xabarlari" ilmiy-uslubiy jurnali, 1(2), 3-9.